

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора
О.Д. Сафіна на дисертацію Марчук Сніжани Вікторівни «Вплив
перфекціонізму на розвиток емоційного інтелекту в осіб юнацького
віку», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора
філософії галузі знань зі спеціальності 053 – Психологія**

Дисертація Марчук Сніжани Вікторівни присвячена надзвичайно актуальній темі, оскільки являє собою продуктивну спробу внести вагомий вклад у вирішення актуальної науково-практичної проблеми розвитку емоційного інтелекту в осіб юнацького віку. Авторкою дисертації в основному вірно визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, а також завдання дослідження. Нею гармонійно поєднано у психологічному інструментарії як теоретичні, емпіричні, так і відповідні математичні методи дослідження. Слід також зазначити, що С.В. Марчук в основному правильно визначено наукову новизну отриманих результатів. Зокрема, нею уперше: розроблено теоретичну модель дослідження впливу перфекціонізму на емоційний інтелект осіб юнацького віку, що у своєму змісті інтегрує позитивний підхід, його принципи, метод позитивної психотерапії, властивості особистості, форми вираження перфекціонізму, субкомпоненти емоційного інтелекту як визначену структуру взаємопов'язаних елементів; виявлено варіативність впливу юнацького перфекціонізму на емоційний інтелект залежно від позитивності-негативності досліджуваних ознак перфекціонізму; виявлено зумовленість множинного взаємозв'язку між перфекціонізмом та складовими емоційного інтелекту від форм прояву перфекціонізму таких, як: гіперперфекціонізм; деструктивний перфекціонізм; конструктивний перфекціонізм; гіпоперфекціонізм; визначені діяльнісно-комунікативний та когнітивно-афективний фактори впливу перфекціонізму на емоційний інтелект; виокремлено у змісті позитивного аспекту такі ознаки

перфекціонізму, як: високі особистісні стандарти діяльності й стосунків; прагнення до порядку; визначено у змісті негативного аспекту такі ознаки перфекціонізму, як: занижений або нереалістично завищений характер стандартів діяльності й стосунків; низький рівень прагнення до порядку; полярне мислення; переживання невідповідності власним високим стандартам.

Крім того, дисертанткою уточнено поняття перфекціонізму та емоційного інтелекту. У дисертації С.В. Марчук дістали подальшого розвитку наукові підходи до розвитку конструктивного перфекціонізму та емоційного інтелекту осіб юнацького віку; поглиблено уявлення щодо впливу конструктивізації перфекціонізму на емоційний інтелект осіб юнацького віку

Безперечним необхідно визнати і практичне значення одержаних результатів дослідження, яке зумовлене розробленим навчально-тренінговим курсом позитивної психотерапії «Переписування жорстких переконань щодо життя», що може бути використаний у професійній підготовці майбутніх психологів, у діяльності практичних психологів освітніх закладів та соціально-психологічних центрів, а також може бути корисними кожній людині, яка прагне покращити свій власний добробут і добробут людей навколо себе.

У першому розділі «Теоретичний аналіз проблеми впливу перфекціонізму на емоційний інтелект осіб юнацького віку» авторкою здійснено теоретичний аналіз проблеми взаємозалежності перфекціонізму та емоційного інтелекту. На підставі здійсненого теоретичного аналізу у змісті цієї дисертаційної роботи вона розглядає перфекціонізм осіб юнацького віку як цілісний та дихотомічний психічний конструкт, позитивність якого представлено досягненнями особистості, результативністю, продуктивністю, а негативний – незадоволенням власними результатами діяльності, постійними сумнівами у правильності дій, фіксацією на власних помилках й невдачах, самозвинуваченнях, боязнь критики від оточення залежно від

особливостей емоційного інтелекту особистості. Дисертанткою ґрунтовно проаналізовано різні дослідницькі погляди та узагальнено результати теоретичного аналізу проблеми емоційного інтелекту, що дозволило їй сформулювати висновок про те, що питання щодо впливу перфекціонізму на особистість і характеру такого впливу є особливо дискусійними, оскільки результати розглянутих досліджень свідчать як про позитивні, так і про негативні наслідки впливу перфекціонізму на особистість, зокрема й на емоційний інтелект. Розроблена здобувачкою теоретична модель впливу перфекціонізму на емоційний інтелект осіб юнацького віку у своєму змісті інтегрує позитивний підхід, його принципи, метод позитивної психотерапії, властивості особистості, форми вираження перфекціонізму, субкомпоненти емоційного інтелекту як визначену структуру взаємопов'язаних елементів.

У другому розділі «Емпіричне дослідження впливу перфекціонізму на емоційний інтелект у осіб юнацького віку» авторкою дисертації розглянуто емоційний інтелект як складну інтегративну структуру особистості осіб юнацького віку з різними формами та рівнями вираженості перфекціонізму, що впливають на взаємодію емоційно-вольових, когнітивних, мотиваційних і поведінкових особливостей, зумовлюючи той чи інший рівень розвитку здібностей до розуміння, сприймання та вербалізації власних емоцій, емоційних переживань інших, а також забезпечуючи управління емоційним станом, підпорядкування емоцій вольовим зусиллям, саморегуляцію емоцій.

За результатами дослідження рівнів та форм вираженості серед досліджуваних осіб юнацького віку встановлено, що майбутнім психологам притаманний конструктивний перфекціонізм, що характеризується високим рівнем особистісних стандартів та низьким рівнем поляризації мислення, у той час як для майбутніх соціальних робітників характерним виявився гіперперфекціонізм, що свідчить про їхній низький рівень особистісних стандартів та поляризації мислення.. Також виявлено, що для досліджуваних студентів спеціальностей 053 «Психологія» та 231 «Соціальна робота» більш характерною формовою є адаптивний перфекціонізм.

Наявність виявлених авторкою кореляцій свідчить про те, що адаптивний перфекціонізм є позитивно впливовою та сприятливою для розвитку емоційного інтелекту формою перфекціонізму, оскільки модель наслідування є оптимістичною, рівень високих стандартів та прагнення до порядку є високою, а переживання невідповідності власним високим стандартам – низьким. Здійснений нею аналіз досліджуваних ознак перфекціонізму, виражених у осіб юнацького віку став підставою для висновку про те, що вплив перфекціонізму на розвиток складових емоційного інтелекту має як позитивний, так і негативний аспекти. Проведений факторний та регресійний аналізи дозволили виокремити у змісті позитивного аспекту такі ознаки перфекціонізму, як: оптимістичні моделі наслідування, високі особистісні стандарти діяльності й стосунків; прагнення до порядку, а також визначити у змісті негативного аспекту такі ознаки перфекціонізму, як: негативні моделі наслідування, занижений або нереалістично завищений характер стандартів діяльності й стосунків; низький рівень прагнення до порядку; полярне мислення; переживання невідповідності власним високим стандартам. Таким чином, здійснені дисертанткою кореляційний, факторний та кластерний аналізи дозволили їй виявити особливості впливу юнацького перфекціонізму на емоційний інтелект, а саме варіативність впливу завдяки позитивності-негативності досліджуваних ознак перфекціонізму, оптимістичності-негативності моделей наслідування. За результатами, отриманими під час виконання завдань констатувального експерименту із врахуванням інтегрованих теоретико-методологічних положень щодо розвитку особистості, сформульованих у межах гуманістичного, особистісно-діяльнісного, позитивного та транскультурального підходів, принципів надії, балансу й гармонізації, консультування та самодопомоги, постулюваних як закономірні явища у гуманістичній психології, позитивній та транскультуральній психотерапії, авторкою було розроблено навчально-тренінговий курс позитивної психотерапії «Переписування жорстких переконань щодо життя».

У третьому розділі «Формувальний вплив конструктивізації перфекціонізму методом позитивної психотерапії на емоційний інтелект у осіб юнацького віку» дисертанткою представлено програму формувального впливу конструктивізації перфекціонізму на емоційний інтелект осіб юнацького віку. Програма навчально-тренінгового курсу позитивної психотерапії «Переписування жорстких переконань щодо життя» орієнтована на активізацію первинних та вторинних здібностей осіб юнацького віку щодо конструктивізації перфекціонізму та розвитку емоційного інтелекту; перевірено її ефективність за результатами аналізу змін, що відбулися внаслідок формувального впливу конструктивізації перфекціонізму на емоційний інтелект осіб юнацького віку. Результати формувального експерименту та показники діагностичного зрізу після формувального впливу, показали позитивну динаміку, актуальних здібностей, поведінкових реакцій на конфлікт, моделей наслідування, рівнів та форм вираженості перфекціонізму, структури та рівнів розвитку емоційного інтелекту у досліджуваних осіб експериментальної вибірки. Отримані результати свідчать про позитивну динаміку у студентів 1-3 курсів спеціальностей 053 «Психологія» та 231 «Соціальна робота» показників моделей наслідування, особистісних стандартів стосунків, особистісних стандартів діяльності, поляризації мислення; високих стандартів, прагнення до порядку; переживання невідповідності власним високим стандартам; емоційної обізнаності, управління емоціями, самомотивації емоцій, емпатії, розпізнавання емоцій інших людей; усвідомлення своїх почуттів та емоцій, управління своїми почуттями та емоціями, усвідомлення почуттів та емоцій інших людей, управління почуттями та емоціями інших людей незалежно від спеціальності та курсу навчання. За результатами дослідження динаміки частоти форм вираженості серед досліджуваних осіб експериментальної вибірки авторкою констатовано позитивні зміни такі, як підвищення рівня: оптимістичності моделей наслідування, особистісних стандартів діяльності й стосунків; високих стандартів; прагнення до порядку; розпізнавання емоцій;

усвідомлення почуттів і емоцій інших людей; загального та інтегрального емоційного інтелекту; зниження рівня поляризації мислення й переживання невідповідності власним високим стандартам. За результатами верифікації авторської програми С.В. Марчук розроблено методичні рекомендації щодо конструктивізації перфекціонізму осіб юнацького віку методом позитивної психотерапії з метою забезпечення ефективного проведення навчально-тренінгового курсу з конструктивізації перфекціонізму та розвитку у майбутніх психологів навичок диференційного аналізу як вміння розрізняти, досліджувати та розвивати актуальні здібності осіб юнацького віку від деструктивної до конструктивної концепції особистості.

У цілому зазначимо, що дисертанткою у роботі на великому теоретичному та емпіричному матеріалі, послідовно та неухильно дотримуючись визначених у теоретичній частині методологічних засад, розкриваються та обґрунтовуються її основні положення. При цьому, доведення їх здійснюється авторкою із належною доказовістю і послідовністю.

Разом із тим при загальному позитивному враженні від опанованої роботи вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження, побажання та рекомендації.

1. Використання терміну «особливості» (3 останніх пункта розділу 2) зобов'язує до виявлення відмінностей між певними параметрами, бо лише завдяки виявленій різниці (якісній чи кількісній) можна доказово говорити про особливості (мова може йти про співставлення студентів різних курсів чи різних спеціальностей).

2. Мета дослідження вимагає додаткової конкретизації, оскільки передбачає констатацію очікуваного кінцевого результату, а не процесу його досягнення.

3. Зміст завдання 3 дослідження потребує додаткової конкретизації, оскільки передбачає не лише розробку і опис, а також обґрунтування та верифікацію авторської програми навчально-тренінгового курсу.

4. У 4 завданні бажано було конкретизувати фокус-групу, на яку розраховані методичні рекомендації дисертантки.

5. Надійність і вірогідність результатів дослідження, а також теоретичне значення дослідження можна вважати відлунням минулих вимог до обов'язкових елементів вступу до дисертації.

6. У вступі констатується наукова новизна не самої роботи, а отриманих результатів, у той час як передбачається констатація практичного значення не отриманих результатів, а самого дослідження. До того ж, практичне значення встановлюється не на основі передбачуваних, а вже запущеного процесу чи реальних результатів їхнього впровадження.

7. Особистий внесок здобувача за логікою викладається одразу після констатції практичного значення дослідження і стосується лише тих наукових праць, які написані у співавторстві, тобто лише двох наукових статей.

Але викладені вище зауваження, побажання та рекомендації не впливають суттєво на цілком позитивну оцінку самої роботи та тому не знижують наукову і практичну цінність дисертаційного дослідження Марчук Сніжани Вікторівни. Детальне вивчення дисертації Марчук Сніжани Вікторівни «Вплив перфекціонізму на розвиток емоційного інтелекту в осіб юнацького віку» дозволяє зробити висновки, що її авторка оволоділа методологією наукової діяльності, і це дозволило їй якісно та на високому рівні виконати поставлене наукове завдання. Тому дисертацію С.В. Марчук є усі підстави вважати самостійним завершеним науковим дослідженням, що виконане на належному науковому рівні, воно відзначається науковою новизною, теоретичною та емпіричною обґрунтованістю отриманих результатів, а також їхньою очевидною практичною значущістю. Отримані дисертанткою наукові доробки викладено згідно вимог до наукового стилю, її наукова праця є кваліфікованою інтерпретацією основних положень, що містяться у власному дослідженні. Основні результати дисертації із достатньою повнотою відображено у 14 наукових працях, серед них 4 статті у виданнях, затверджених МОН України як фахові у галузі психології, 1

статті – у міжнародних наукометричних виданнях, 9 статей в інших наукових виданнях та матеріалах конференцій.

Таким чином, дисертаційна робота Марчук Сніжани Вікторівни відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а її авторка - Марчук Сніжана Вікторівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

завідувач кафедрою психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

доктор психологічних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Олександр САФІН

« 8 » грудня 2023 року

Відгук Олександра САФІНА засвідчую:

ректор Уманського державного педагогічного університету

імені Павла Тичини

професор

Олександр БЕЗЛЮДНИЙ